

Bilim Akademisinin İfade Özgürlüğü Üzerine Duyurusu:

İfade Özgürlüğü, Hukuk, Demokrasi, Toplumsal Gelişme ve Güç

Bir bildiriye imza atan akademisyenlerin (“Barış için Akademisyenler”) karşılaştıkları baskıların, işten çıkartılmaktan tutuklanmaya kadar uzanması karşısında vatandaşların ve akademisyenlerin ifade özgürlüğüne ve fikirlerini açıklama hakkına bir kez daha dikkat çekmek istiyoruz. Bu hak ve özgürlükler demokrasinin ve hukuk devletinin olmazsa olmaz temelleridir. Görüş ve bilgilerin serbestçe paylaşılması bütün vatandaşlar için, toplumsal anlaşmanın, sağlıklı ve demokratik diyalogun teminatını oluşturur. Yeni bilgi üretmeleri ve yaymaları beklenen, bunun için yaratıcı bir çalışma ortamı içinde olmaları gereken akademisyenlerin hak ve özgürlükleri kendi alanlarındaki fikir ürünleri için olduğu kadar, elbette bütün vatandaşların sahip olmaları gereken genel siyasi ifade özgürlüğünü de kapsar. İfade hakkını kullandıkları için karşılaştıkları ceza uygulamaları kadar, üniversitelerde çalışan kişiler olarak üniversite yönetimleri tarafından tâbi tutuldukları soruşturma ve yaptırımlar da demokrasi ve üniversite sisteminin üzerine inşa ettiği ilkeler ile tutarlı değildir.

Bireylerin düşünce, fikir ve kanaatlerini açıklamalarının, şiddeti kışkırtmadıkça, iftira ve hakaret içermedikçe, en doğal bir hak olduğu Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Beyanname ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi tarafından kabul edilmiştir. Bir hakkın kullanılmasının suç kabul edilemeyeceğini Hukuk ve özellikle Ceza Hukuku teminat altına almıştır. Bilim insanları gerçeği arayan ve ona ulaştığını düşünerek önerilerde bulunan kimselerdir; özgün uzmanlık etkinliklerinin ürettiği sonuçları akademik söylemlerle ifade ederler. Ancak, bilim insanları yurttaş olarak uzmanlık alanları dışında da düşünce ifade etme hakkına sahiptirler (*extramural/uzmanlık kapsamı dışı* söylem). Şiddet kışkırtıcılığı ve hakaret içermediği sürece bu bir “disiplin suçu” (üniversite yönetimlerinin soruşturması gereken bir konu) ya da ceza hukuku açısından kovuşturulacak bir suç değildir. Sadece bir hakkın kullanılmasından ibarettir.

Başlı başına bir değer olmanın ötesinde ifade özgürlüğünün toplum açısından son derece önemli işlevleri de vardır. Özgür düşünce ve ifade, bilimsel yaratıcılığın, yeni teknolojilerin ve buna bağlı olarak iktisadi gelişmişliğin temelini oluşturur. Yani, toplumsal ve insani gelişme için elzemdir. Cep telefonundan sürücüsüz otomobile kadar birçok yeniliğin, özgürlüklerin en büyük saygı gördüğü toplumlarda ortaya çıkıyor olması bir tesadüf değildir.

Özgürlükçü demokrasiler hem iktisaden en gelişmiş ülkeler olurken, hem de bu ülkelerin teknoloji, kültür, bilim ve sanat gibi alanlardaki potansiyelleri özgür ve verimli biçimde geliştirebilmektedir. Özgürlükçü demokrasiler bu sayede müthiş bir yumuşak güç (*soft power*) haline gelmektedirler. Dünyanın pek çok yerinden gelen gençler bu ülkelerin üniversitelerinde, şirketlerinde, kentlerinde yaşamakta, hem onların iktisadi, kültürel, siyasal potansiyellerine katkı sağlarken, hem de kendilerini geliştirmektedirler. Özgürlükler, iktisadi ve toplumsal gelişmeye imkân açmanın yanı sıra yaratıcı bir kültürel ortama dayanan yumuşak gücün de yoğunlaşmasını sağlar.

Onun için yüzyılımızda özgürlükçü demokrasilerde hukuk ve özellikle ceza hukuku, hak ve özgürlüklerin korunması, özellikle ifade özgürlüğünün geliştirilmesi için bir araç haline dönüşmüştür. Ceza hukuku muktedir olan bir düzenin (*establishment*) kendisini koruması için muhalefeti ve değişik ifadeleri susturan bir araç değildir. Tam tersine, muhalefetin ve aykırı düşünenlerinin kendilerini kaygı ve korkudan uzak ifade etmesini sağlayan bir araç olarak çalışmaktadır. Zaten fikir çatışması yaşanmasa, gerçeğe yaklaşmak, daha iyi uygulamalara ulaşmak, çok güç, belki olanaksız olurdu. Bu nedenle şiddet kışkırtıcılığı ve hakaret içermeyen fikirlerin ifade edilmesine tutuklamak ve yargılamak suretiyle değil, fikirle yanıt verebilen toplumlarda özgürlük, özgürlükçü demokrasi, iktisadi refah ve yumuşak siyasal güç ortaya çıkmakta ve gelişmektedir.

Türkiye'nin son yıllarda bu standartlara daha yaklaşmak yerine uzaklaşması son derece kaygı vericidir. Güvenlik tehditlerinin ciddiliğine ve yoğunluğuna karşın, özgürlükleri korumayı becerebilmek zorunludur. Bilim insanlarını, düşünür, sanatçı ve aydınlarını günah keçisi olarak ilan edip onları itibarsızlaştırıcı, aşağılayıcı ve ötekileştirici bir söylem içine girmenin sonucu sadece yöneticilerin duyulmak istenmeyeni duymamalarından ve halka duyurmamalarından ibaret değildir. Bu tutum ve uygulamalar geniş bir yelpazede kamu yararına aykırıdır.

İlkelerden öteye, idari ve cezai uygulamaların mesnet gösterilen mevcut yasalarla uyumlu olmadıkları görülmektedir. Kaldı ki yasaların da Anayasa ile, Türkiye'nin bağlı olduğu uluslararası sözleşmelerle, Anayasa Mahkemesi'nin, ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin içtihatları ile uyumları da dikkatle değerlendirilmelidir. Üniversite yönetimlerinin YÖK üzerinden, yargıç ve savcılarının da siyasi makamlarca yapılan beyanlarla hareket etmeleri ve

yönlendirilmeleri kuvvetler ayrılığıyla, demokrasiyle, hukuk devleti ile bağdaşmamaktadır.

Bu gidişatın ne toplumsal gelişime ve iktisadi refaha, ne demokrasimizin niteliğine, ne de siyasal gücümüze bir katkısı olmadığını kamuoyuyla paylaşmayı bir görev biliyoruz. Bu bağlamda özetle aşağıdaki tespitlerde bulunmak zorunluluğunu duyuyoruz:

1. Anayasa Mahkemesi 14 Ocak 2015 tarihinde, Üniversiteler tarafından YÖK yönetmelikleri çerçevesinde sürdürülen idari soruşturmaların kanunla düzenlenmesi gerektiğine karar vermiştir. Bu konuyu kapsayan “torba” yasa tasarısı 21 Mart 2016’da hükümet tarafından TBMM’ye gönderilmiştir. Dolayısıyla halihazırda sürmekte olan ve sonuçlanan idari uygulamalar açısından hukuki bir temel mevcut değildir.
2. Ceza Hukuku açısından sürecin TCK m. 26 (“Hakkını kullanana ceza verilmez”) maddesine aykırı olmasının yanı sıra, davanın “*Terör örgütünün; cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik edecek şekilde propagandasını yapan*” şeklinde kaleme alınmış ve hiçbiri ilgili bildiriye mevcut olmayan olgulara binaen Terörle Mücadele Kanunu m. 7/2’ye dayanılarak açılmış olmasını çok sorunlu görüyoruz.
3. Ayrıca akademisyenlerin tutuklu yargılanmalarını gerektirecek bir durumun olmadığı Sayın Başbakan Ahmet Davutoğlu’nun açıklamalarından da anlaşılmaktadır. Onarılması büyük zorluklar doğuracak bir sürece girilmeden akademisyenlerin tutuksuz yargılanmasına geçilmesinin Türkiye’nin hukuk devleti ile uyumlu bir demokrasi olma iddiasını güçlendireceği inancımızı kamuoyu ile paylaşmak isteriz.

Daha ayrıntılı bir değerlendirme atıf ve belgelerle birlikte ekte sunulmuştur.

Bilim Akademisi Yönetim Kurulu